

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך ל, תשלי"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

נפתלי הרץ טור-סיני ז"ל (במלאות חמש שנים לפטירתו)

הפרופ' נפתלי הרץ טור-סיני (טורטשינר) נ"ע, הלך לעולמו בשיבה טובה כהושענא רבה תשל"ד, בעיצומה של מלחמת יום הכיפורים, והוא בן פ"ז שנים. רבים מכל קצות הארץ באו, בעיצומם של הימים הטרופים ההם, לעשות עם הנפטר חסד של אמת וללוותו לבית העלמין בהר המנוחות בירושלים. כמה מתלמידיו המכהנים עתה פאר במוסדות המדע בארץ נשאו את גופתו.

טור-סיני עלה לארץ בשנת תר"ע מוכתר בתואר ד"ר ללשונות המזרח. מיד לבואו מצא הצעיר חן בעיני אליעזר בן-יהודה, ראש המדברים בתחיית הלשון ונשיא ועד הלשון. זה הכניסו לועד ואף שם עברי קרא לו (לטורטשינר אז): תרצן. פשלוש שנים ישב טור-סיני בירושלים והורה תנ"ך ועברית בגימנסיה פאן. ג'תרע"ג חזר לאוניברסיטת וינה ושם הורה לשונות שמיות, בשנות תרע"ג-תרע"ט, וכן ניהל את הפדגוגיון העברי שם בתרע"ו-תרע"ט. אחר כך לימד בברלין, בבית-המדרש הגבוה למדעי היהדות, מדע המקרא ובלשונות שמית עד תרצ"ג. אז חזר לירושלים ונתמנה לפרופסור ללשון העברית בקתדרה, שנקראה על שמו של ביאליק, וגם פיהן פי"ד המכון למדעי היהדות שבאוניברסיטה (תש"ו-תש"ז), פדקאן הפאקולטה למדעי הרוח (תש"ח-תש"י), פסגן נשיא ועד הלשון,

ואחר כך, מתרצ"ד, פנשיאו (עם י' קלוזנר), ומאז הינסד האקדמיה (בתשי"ג) שימש נשיאה עד יום מותו. עשרים שנה (תרצ"ד-תשי"ד) ערך את הרבעון "לשוננו".

מתרס"ח החל טור-סיני בפרסום מחקריו הרבים בחקר הלשון העברית, במקרא ובלשונות המזרח העתיק. את רובי פתביו זכה לכנס בחייו, ובהם: הלשון והספר, שלושה פרכים גדולים של מחקרים ומאמרים; פירוש לספר איוב (במהדורות אחדות); פירושים למשלים, לשיר השירים; ארבעה פרכים גדולים (בשישה ספרים) של פשוטו של מקרא, פירושי סתומות במקרא; תעודות לכיש, פענוח מכתבים עבריים מימי ירמיהו הנביא, פתובים על חרסים.

טור-סיני לא משך את ידו גם מפרסומים קלים יותר, וחוברתו 'המבטא העליון' (תרצ"ז) הייתה בין הראשונות שהעמידו את ציבור דוברי העברית על הצורך בשיפור המבטא וביתר תשומת לב לדיוקי ההגייה. החוברת נכתבה ברוח טובה ושמחה. חוברתו של טור-סיני 'מלים שאולות בלשוננו' (תרצ"ח) היא סקירה בלשנית היסטורית על המלים הזרות שנקלטו בלשוננו בתקופותיה הקודמות, שזורתן אינה עונה בהן עוד.

טור-סיני ערך והשלים את שבעת הפרכים האחרונים של מילון בן-יהודה וכן את הפרך המיוחד, הוא 'המבוא הגדול'. בעריכה זו השקיע הרבה משלו ורצ"ם ממחקריו האיטימולוגיים המצוינים נתפרסמו במדור ההערות בשולי המילון בתוך סוגריים מרובעים.

טור-סיני היה חוקר מבריק ונועז, ולא פעם עזר את ביקורתם של חוגים שמרניים, בייחוד בפירושו במקרא. אבל הוא השתדל תמיד להזכיר את תלמידיו, שספר המקרא קדוש וחביב עליו ביותר, ואם, בבקשו את האמת המדעית, מציע הוא תיקוני נוסח, הרי גלוי וידוע, ששינויי גרסה בכתב-יד עתיקים, העוברים מדור לדור ונעתקים מפקידה לפקידה, כבר היו לעולמים, ואפשר להינכח בכך אפילו בתנ"ך עצמו. כשמשוים בו קטעים חוזרים. אף על פי שעמד בתוקף על דעותיו, לא נרתע גם לחזור בו בפומבי כשנזכח בטעותו. שנים רבות טען בתקיפות, שספר איוב שבידינו אינו אלא תרגום מארמית, ועל סמך הנחה זו בנה הרבה מפירושו לספר. לאחר שנים חזר בו וסתר במו ידיו את הפניין שבנה.

טור-סיני המשיך את דרכו של אליעזר בן יהודה בתחיית הלשון העברית. הוא עסק בחקר הלשון מזה, ובשקידה על מעשה הלשון והרמת קרנה מזה, עמד בראש המוסד העליון ללשון, וגם השלים את המילון, מפעני חייו של בן-יהודה. בעבודתו במילון עמד והעמיד את הציבור על הצורך בהערכה נכונה למפעלו של בן-יהודה, שכן ביובל השנים שעברו מאז בן-יהודה ועד ימינו חלה התקדמות רבה ביותר בחקר הלשון העברית, וגם הממצאים שנתגלו מאז שינו את גישת מדע ימינו להבנת התפתחותה של הלשון. עם זאת ידע טור-סיני בעבודתו במילון שלא לפרוץ את המסגרת שקבע בן-יהודה ושלא לשנות "את היסוד המדעי אשר עליו בנה את מפעלו" ולהשלימו ברוחו ובדרכו. "חשוב לנו ולמדע ללמוד את דעתו בזמנו, גם במקום שדעתנו שונה מדעתו", אמר בהערת הקדמתו

ל'מבוא הגדול' למילון. חומר בלשני רב משלו גרסם טור-סיני
אגב עבודתו בעריכת מילון בן-יהודה, והוא מעין הרחבה
והעמקה, ביתר שאת ויתר עוז, של עבודת בן-יהודה. מורגל היה
בפיו ש"אין גמר לעבודה מדעית".

גם בשנותיו האחרונות, שבהן סבל הרבה, הפיע טור-סיני
לא אחז' את הרגשת אושרו וסיפוקו בחייו, והצהיר שאין בלבו
על שום אדם, וידיד הוא לפול. מאושר היה בקייזמה של מדינת
ישראל, בהתפתחותה הרבה של לשוננו, שתרם לה לא מעט,
בהתקדמות הרבה של מדע הלשון העברית, שראשיתו הייתה
מצער ואחריתו שגתה מאוד.
יהי זכרו ברוך.

ד ב ס דן

עֲשָׂרוֹת

א

אלכסנדר שייבר, המעשיר את ידיעתנו ברוב פרסומים,
המגלים נעלמות נכמה וכמה תחומי הספרות, הלשון והתרבות,
פרסם לפני חצי יובל שנים מחקר, ועניינו שירי תהילה לכבוד
נגיד אחד מבגדאד, שנמצאו לו בגנוי קויפמן ("ציון", תשי"ג,